Діана Слободянюк

ОСВІТА У ДЕРЖАВОТВОРЧІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНСЬКИХ УРЯДІВ (1917–1921 рр.)

Необхідність створення національної шкільної освіти диктувалася рядом життєво важливих причин. По-перше, діюча система освіти була майже повністю зрусифікована і не відповідала інтересам будівництва української школи; по-друге, школи були різних типів, навчання у них також проходило за різними програмами і вони давали учням переважно початкову освіту; по-третє, слабою була матеріально-технічна база шкільництва, яка виражалася у гострій нестачі навчальних приміщень, відсутності літератури тощо. Ці чинники призвели до того що , що на 1917 р. понад 80 % населення України було малограмотним або неписьменним, а 50 % дітей не мали можливості відвідувати школу [1, с. 12].

Основні концептуальні положення освітньої політики розробили делегати Всеукраїнського учительського з'їзду (квітень 1917 р.), які були динамічно розвинені на інших форумах, у постановах урядів України, працях М. Грушевського, І. Огієнка, С. Русової та інших діячів культури. Їх зміст зводився до: запровадження безкоштовної освіти; модернізації матеріально-технічної бази школи; підготовки національних педагогічних кадрів; проведення українізації школи; реформування внутрішньої структури шкільної освіти у напрямку ліквідації у ній багатоступеневості й утворення єдиної школи з дванадцятирічним терміном навчання; створення системи дошкільного виховання і закладів для безпритульних дітей; переведення навчання у школах на нові програми, які відповідали б вимогам національної школи; запровадження у системі освіти розумового, естетичного, фізичного, національно-патріотичного виховання підростаючого покоління.

Розвиток матераільно-технічної бази відбувався за рахунок урядового фінансування, так і коштів місцевих органів влади, профспілкових, кооперативних організацій, «Просвіт», сільських громад, меценатів.Також нова школа вимагала і якісно нової кваліфікації педагогів, яка відповідала б усім рівням школи і ведення навчання українською мовою. Для їх підготовки відкривалися спеціалізації, кафедри, факультети у діючих вузах, створювалися університети, інститути, училища, педагогічні курси.

Спільними зусиллями влади і названих організацій за чотири роки в Україні було створено 710 навчальних закладів. У них, зокрема, у 1920 р. навчалося 61,3 тис. учителів дошкільного виховання і молодших класів, а 20 педінститутів готували 20 тис. майбутніх освітян.

У складі створеного Центральною Радою ще в серпні 1917 р. Генерального секретарства народної освіти був відділ позашкільної освіти і дошкільного виховання. Суспільне дошкільне виховання фактично

увійшло до державної системи освіти, що мало велике значення для його розвитку в подальші роки. Очолила цей відділ Софія Русова, відома українська громадська діячка, педагог. С. Русова всіляко підтримувала Генерального секретаря освіти Івана Стешенка, який з усією рішучістю втілював гасло – «українізація народної освіти, всіх шкіл, всіх освітніх організацій». Цю лінію С. Русова проводила і в дошкільному вихованні.

За роки революції в Україні була створена основа упорядкованого педагогічного виховання малят, яка динамічно поєднувалася і переходила у шкільне навчання. Дошкільне виховання, яке до революції було мало поширене в Україні і організовувалося переважно на приватних засадах, органічно влилося у державну систему освіти. Це були садки, доглядові кімнати, ясла. У 1920 р. їх відвідувало 170 тис. (20 %) дітей дошкільного віку. Відкривалися також дитбудинки, школи-інтернати, колонії, притулки, захистки з педагогічним наглядом і навчанням для безпритульних дітей. Таких закладів було створено близько однієї тисячі на 55 тис. (60 %) безпритульних дітей та 3,7 тис. дитячих хат, у яких знаходилося 18 тис. [1, с. 21].

Найелементарнішою формою поширення позашкільної освіти була організація книгозбірень, читалень та бібліотек. Із цією метою при МНО утворився бібліотечно-архівний відділ, яким керував відомий український учений і громадський діяч О. С. Грушевський.

Було вироблено план розвитку бібліотечної мережі в Україні. Відповідно до нього районні бібліотеки мали бути в усіх губернських містах, а повітові – в усіх повітах України. Але це завдання видавалося надзвичайно складним, оскільки брак грошей для закупівлі книжок, утримання книгозбірень, будівництва нових помешкань значною мірою стримували ці плани. Чи не найбільше бібліотек було відкрито заходами «Просвіт». Практично кожне з подібних товариств мало бібліотечну секцію, і перше, що воно намагалося зробити, – це заснувати власну книгозбірню чи хату-читальню.

Урядом Української держави було розпочато перебудову професійно-технічної освіти, першим кроком якої була дерусифікація фахових шкіл. Завдяки чималим асигнуванням було поліпшено якісний склад та матеріальне становище викладацького персоналу, проведені необхідні ремонтні роботи, виплачувались стипендії незаможним учням. Департаментом професійної освіти було розроблено на 5 серпня 1918 р. та затверджено міністром освіти нові плани навчання, згідно з якими в технічних та ремісничих школах запроваджувалося викладання української мови та літератури, історії та географії України. Крім того, до навчальних планів вводилось українське торгове діловодство й економічна географія України. Велика увага приділялась розробці технічної термінології українською мовою. Вчителі, майстри-керівники та завідувачі ремісничими школами, майстернями і відділами зобов’язувалися пройти курси українознавства та з нового навчального року перейти на викладання

українською мовою. Діловодство та листування цих шкіл переводилося на державну мову. На утримання середньотехнічних та ремісничих шкіл у 1918 р. було асигновано 2 317 742 крб. [2, с. 39].

В роки революції у розробку і реалізацію концепції побудови національної системи професійної освіти було внесено ряд новацій. Їх основний зміст полягав у тому, що: по-перше, запроваджувалася професійна орієнтація молоді з школи; по-друге, створювалася система професійної підготовки і перепідготовки працюючого населення; по-третє, профосвіта переводилася на підготовку працівників для всіх галузей економіки з урахуванням найновіших технічних досягнень і зорієнтованих на вирішення життєво важливих економічних завдань молодої української держави, по-четверте, проводилася її українізація.

Цей задум реалізовувався через запровадження у старших класах загальноосвітніх шкіл профорієнтації учнів, відкриття нових професійних шкіл, училищ, технікумів. Для працюючого населення створювалися різнопрофільні курси підвищення кваліфікації, вечірні школи, технікуми. У сільській місцевості – школи, курси, групи агрономічних знань. Вводилося у систему профосвіти й вивчення українознавчих дисциплін.

На 1920 р. профосвіта, яка до 1917 р. існувала локально, переважно у промислових центрах, перетворилася на розгалужену мережу підготовки кваліфікованих працівників. У ній діяло 1045 закладів і навчалося 175 тис. юнаків і дівчат. Утворилася також мережа різних курсів та шкіл підвищення професійної майстерності для працівників різних галузей економіки. Все це створило надійну основу національної професійної освіти.

У роки визвольних змагань розгорнулося формування управління національної вищої освіти й науково-дослідної роботи. Влітку 1917 р. з ініціативи членів Центральної Ради І. Стешенка, С. Петлюри, М. Ковалевського в Києві відкрився перший український вищий навчальний заклад – Народний університет у складі чотирьох факультетів, ректором якого був призначений І. Ганницький.

До весни 1918 р. Рада Народних Міністрів УНР за допомогою місцевих органів влади, «Просвіт», громадських організацій заснувала Науково-педагогічну академію, Академію мистецтв, географічний, технологічний інститути в м. Києві, художньо-промисловий інститут у Миргороді та Вищу економічну раду, остання готувала фахівців банківської справи, торгівлі, економістів.

Вінцем діяльності уряду П. Скоропадського в напрямі розвитку освіти і науки стало створення (листопад 1918 р.) Української Академії наук (УАН), яку очолив В. Вернадський. 27 листопада 1918 р., коли відбулося її перше Установче зібрання. Того дня зібралося 8 з 12 дійсних її членів. Академія об’єднувала у 1918–1919 рр. два з половиною десятки різних наукових установ, у яких працювало близько тисячі чоловік [3, с. 212].

Список використаних джерел

1. Зубалій О., Рященко Д. Освітній рух в добу національно-державного відродження // Український істор. журн. 1998. № 3. С. 12–23.
2. Тхоржевський Д., Вихрущ А. Трудова політехнічна школа: міфи і реальність (1917–1945 рр.). К., 1994. 270 с.
3. Рання історія Академії Наук України (1918–1921) / під ред. Ю. Храмова, В. Кучмаренко та ін. К., 1993. 245 с.

Ніна Сорока

ПРОБЛЕМА ЧИТАННЯ СЕРЕД МОЛОДІ
(за матеріалами опитування учнів і студентів м. Старобільська)

Книги – морська глибина.
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хто і труду мав досить,
Дивнії перли виносить.
Іван Франко

Проблема читання є наразі актуальною, бо саме через такий вид діяльності можна виховати всебічно розвинену людину, громадянина, особистість, хоча деякі й вважають цей спосіб саморозвитку застарілим, нудним, навіть порівнюють його з атавізмом людства.

На противагу цій думці ось що пише Т. Вилежганіна: «Читання є складним для пізнання феноменом. Так, Іммануїл Кант вважав його «річчю в собі», тобто непізнаним на раціональному рівні поряд із таким поняттям, як «свобода». Формуючись протягом тисячоліть під впливом релігійних, культурних, соціальних, технологічних факторів, читання ввібрало в себе всі особливості різних епох» [1, с. 5].

Але нині процес читання стає все дедалі рідшим у житті українців, особливо серед молоді. І справа навіть не в тому, щоб читати виключно паперову книгу (електронний варіант теж має свої переваги), а в тому, що читання взагалі перетворюється на якесь унікальне явище. Тож можна казати про певну трансформацію читання та загального розуміння потреби людини в ньому.

Дійсно, важко не погодитись з Листвак, яка пише «…читання як таке зазнало суттєвих змін. Користування екранними носіями, збільшення обсягів інформації та розвиток соцмереж і новинних ресурсів зумовили фрагментарність сприйняття, переважання картинки, а не слова, неспроможність сконцентруватися на довгому тексті, звичку читати, вихоплюючи ключові слова. Сучасний читач здебільшого привчений